

Dejan Grba **(H)activism Inc.**

Savremeno umetničko stvaralaštvo sa aktivističkim ambicijama vodi poreklo od angažovanih praksi građanske umetnosti iz dvadesetih i tridesetih godina 20 veka, situacionizma i šezdesetosmaških gibanja koja ovih dana slave četrdesetogodišnjicu. Umetnički aktivizam obuhvata stvaranje radova sa političkom porukom i intervencije na medijskoj infrastrukturi za njihovu distribuciju. Često se koristi šok-taktikom sa ciljem podriivanja ili remećenja konteksta u kojem se realizuje. Za razliku od paradigme umetničke subverzivnosti, radio drame Orsona Wellesa *Rat svetova* koja je kao simulacija živog radio prenosa izazvala paniku na istočnoj obali SAD 1938 godine ali bez jasnog političkog stava, savremeni umetnički aktivizam gravitira ka onome što bi se moglo okvirno odrediti kao leva liberalna platforma: ekologija, zastupanje prava rodnih, etničkih i kulturnih manjina, razrešavanje konfliktata, kritika ideologija, institucija i sistema upravljanja.

Kroz brojne oblike delovanja kao što su haktivizam, kulturni džeming (*culture jamming*) i taktički mediji, umetnički aktivizam je tokom poslednjih desetak godina postao dominantno digitalan. Haktivizam je jedna od najzastupljenijih formi. Reč *haking* (od engl. *hack* = tesanje, gruba, priručna obrada) je tokom sedamdesetih i osamdesetih godina 20 veka označavala intervencije na velikim informacionim i telekomunikacionim sistemima koje su najčešće izvodili prirodnonaučni studenti radi iskazivanja svojih sposobnosti, otkrivanja bezbednosnih slabosti ili sticanja materijalne koristi. Mada je tokom devedesetih godina postao visoko profitabilan i kriminalizovan, kulturna popularizacija hakinga teži da toj kombinaciji znanja, intuicije i apstraktnog, često suvoparnog i dosadnog matematičkog mišljenja, da romantičan ukus uzbudljivog prestupništva, igre i humora.

Haktivisti i haktivističke grupe stvaraju različite uređaje, platforme i servise nudeći ih javnosti na slobodnu upotrebu sa idejom da će to dovesti do nekog oblika subverzije, kritike ili do osvešćenja. U praksi, međutim, haktivistički projekti su po pravilu znatno efektivniji kao prikaz tehničke dovtljivosti i teorijsko-političke retorike svojih autora nego kao delotvorna društvena inicijativa. Oni se najčešće ne plasiraju neposredno u javnom prostoru za koji bi trebalo da budu namenjeni, nego unutar galerijskog sistema u kojem odlično funkcionišu na nivou prezentacije ali, osim odobravanja publike, nemaju praktične rezultate.

Iz mnoštva primera koji to ilustruju izdvojimo rad *Laserska etiketa (Laser Tag)* njujorške Laboratorije za istraživanje grafitija, hardversko-softverski tricikl sistem koji omogućava da se grafiti crtaju pomoću laserskog pokazivača i istovremeno projektuju na udaljenim objektima. Izuzme li se činjenica da je sam grafiti kao forma odavno izgubio subverzivnu snagu postavši pitomi deo urbane estetike, koncepcija laserskog tricikla je impozantna, ali, i pored uputstva za samogradnju na veb sajtu autora, postoji samo prototip koji se koristi za prezentaciju i dokumentaciju projekta. Slično tome *GrafitiPisač (GraffitiWriter)* Instituta za primenjenu autonomiju, teledirigovani robot koji ispisuje matične grafitije, nagrađen je na izložbi Ars Elektronica u Lincu 2000 godine, ali nije viđen u javnoj upotrebi van galerijsko-festivalskog sistema. Ili internet servis istih autora *ja Vidim (iSee)* koji pomaže korisnicima da na Menhetnu pronađu put između dve tačke koji je najmanje pokriven CCTV kamerama, jedva da prevazilazi nivo zabavne dosetke.

Digitalizacija umetničkog aktivizma je nastala na uverenju da umetnost, kultura i digitalni domen kao važni društveni, ekonomski i politički oslonci mogu da se koriste za relevantan otpor danas vladajućem sistemu globalnog kapitalizma. To uverenje proizlazi iz disfunkcionalnog, ali u savremenoj demokratiji važnog, koncepta medijski podržane interpelacije prema kojem se slobodnim informisanjem može presudno uticati na političku svest današnjeg, uglavnom potpuno depolitizovanog, prosečnog građanina. Uprkos političkoj naivnosti i površnosti projekata koji se više oslanjaju na anlizu tehnološko-ekonomskih procedura nego na razmatranje ljudske prirode od koje te procedure prvenstveno zavise i uprkos paradoksalnim, besmislenim, ponekad i ciničnim rezultatima, haktivizam je tokom poslednjih godina postao pomodna i akademski uticajna oblast. Uprkos ili upravo usled?

Politika, Kultura - Umetnost - Nauka br. 11/LII, 28 jun, str. 06-07, Beograd, 2008.